

- 021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/TehnoI.osv.gal/Tekhnol.5-6-kl.Tutashinskiy.14.07.pdf. (дата звернення 12.05.2022 р.).
8. Ходзицька І. Ю., Горобець О. В., Медвідь О. Ю., Пасічна Т. С., Приходько Ю. М. Модельна навчальна програма «Технології. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/TehnoI.osv.gal/Tekhnol.5-6-klas.Khodzytska.ta.in.14.07.pdf>. (дата звернення 12.05.2022 р.).
9. Юрженко В. В. Філіп Магнус й історична ретроспектива пошуків освітньої галузі «Технологія» в загальноосвітній підготовці. *Трудова підготовка в сучасній школі*. 2013. № 11. С. 21–23.

*Тетяна Якимович,
к.пед.н., старший науковий співробітник,
доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти,
креслення та комп'ютерної графіки,
Інженерно-педагогічний факультет
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
Ідентифікатор ORCID 0000-0003-1777-1699*

ПРОФЕСІЙНІ ПРОБИ ЯК КОМПОНЕНТ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФІЛЬНОГО І ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

t.d.yakymovych@npu.edu.ua

Сучасна професійна освіта є одним із найважливіших чинників формування чітких життєвих і професійних орієнтирів особистості. Для сучасного суспільства необхідно формувати педагога, який здатний не лише творчо використовувати інформацію, а й самостійно здобувати і застосовувати її у складних і несподіваних ситуаціях, ставити завдання та знаходити шляхи їх вирішення.

Професійна орієнтація не закінчується вибором спеціальності та вступом до закладу вищої освіти передбачає подальший розвиток професійних інтересів майбутніх фахівців. Зацікавленість у результатах виробництва, ефективній

праці, професійній кар'єрі активізується під час професійного навчання. Здобуття професії передбачає особистісно-індивідуальний розвиток здобувачів, які формують самосвідомість, ціннісні орієнтації, компетентність.

Тому **метою** нашої статті є виявлення можливостей використання професійних проб у процесі підготовки майбутніх педагогів профільного і професійного навчання.

Профорієнтація майбутніх педагогів профільного і професійного навчання у період професійного навчання, має ряд специфічних особливостей, зумовлених соціально-економічними та науково-технічними тенденціями. Педагогічний пошук ми зосередили на наукових підходах та інноваційних методиках проведення професійних проб під час практичної підготовки.

Профорієнтація розглядається нами як цілісний соціально-педагогічний феномен, що має специфічні педагогічні ознаки, а саме: мету, зміст, форми й технології реалізації, а також кінцевий результат – професійне самовизначення та становлення майбутнього фахівця. Професійне самовизначення – процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності. Воно полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності і передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з вимогами професії до спеціаліста [1, с.275].

Професійне становлення майбутнього педагога означає вироблення професійних інтересів, соціальних норм, життєвих позицій. На основі цих особистісних якостей формуються цілі й мотиваційні установки професійної діяльності, тобто розвивається професійне самовизначення людини. Професійне становлення нерозривно пов'язано з соціалізацією особистості, яку розглядають як соціокультурний феномен, який має незмінність психологічних механізмів і їх неповторність у контексті становлення конкретної людської особистості [6].

У сучасних умовах вирішення проблеми профорієнтації можливе за умови використання особистісно орієнтованого підходу, при якому створюються оптимальні умови розвитку у суб'єктів навчального процесу здатності до

самоосвіти, самовизначення, самостійності й самореалізації. С.В. Савченко вперше розробив теорію соціалізації студентської молоді, яку представлено в контексті особистісно-орієнтованого підходу [6]. Ним розроблено концепцію педагогічної підтримки процесу соціалізації студентської молоді, яка ґрунтується на використанні таких соціалізаційних механізмів, як позанавчальна діяльність, діалогічне спілкування, проектування особистісно орієнтованих ситуацій.

Перспективним у профорієнтації є культурологічний підхід, що виник на противагу технократичній ідеології. Вплинути на цей феномен має саме культурологічний підхід до профорієнтації. Об'єктивна єдність загальнокультурного, соціально-морального розвитку особистості майбутнього фахівця активізує формування у майбутніх фахівців професійної культури – упорядкованої сукупності загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичної технології діяльності. Вона дає змогу занурюватися у внутрішній світ людини вивчати і діагностувати рівень професійного розвитку. Культурологічний підхід до процесу професійної орієнтації створює сприятливі умови для самовизначення майбутніх фахівців.

Ми пропонуємо розглянути можливості проведення професійних проб на основі інтегративного підходу. Філософське вчення про взаємозумовленість соціальних явищ і педагогічної дійсності та ідеї діалектичного розвитку особистості в результаті включення в різноманітні види діяльності передбачає включення інтеграційних механізмів у процес профорієнтації.

Процесуальна і сутнісна сторона професійної орієнтації має бути теоретично обґрунтована на інтеграційному рівні. Якщо профорієнтаційна робота у навчальних закладах ґрунтуватиметься на її розумінні як невід'ємної частини професійної педагогіки, то зміст цієї роботи має відображати структуру навчального процесу (теоретична і практична підготовка) та їх взаємодію на засадах інтеграції. Інтеграційні процеси спроможні забезпечити очікувані

результати профорієнтації, зокрема соціалізацію, професійне становлення і самовизначення.

Професійне становлення фахівця вимагає забезпечити його багатокomпонентною системою інтегрованих різнопредметних знань. Творчий характер мислення виявляється у здатності переносу отриманих знань у новій ситуації, бачення аналогії у віддалених явищах, готовності видати необхідну інформацію в потрібний момент тощо.

Удосконалення системи професійної освіти зумовило появу не лише інноваційних технологій, форм і методів, засобів навчання, а й нових видів активності особистості, яким притаманні спільні риси навчання і праці. Інтеграція елементів навчальної і професійної діяльності сприяє підвищенню рівня професійного самовизначення майбутніх фахівців.

Спираючись на вище названі підходи пропонуємо власне бачення професійної орієнтації в умовах фахової підготовки. Профорієнтаційна робота з майбутніми фахівцями у період професійного навчання поділяється на три етапи: перший етап – осмислення вибраної професії; другий етап – орієнтація в умовах конкретного виробництва; третій етап – ситуаційна орієнтація. Новизна нашого підходу полягає у розробці методик проведення професійних проб, зокрема, у процесі професійно-практичної підготовки.

Перший етап (допрофесійний) починається ще в школі і продовжується на початку професійного навчання. У цей період переважають загальноосвітні дисципліни, а при вивченні небагатьох професійно орієнтованих предметів майбутні фахівці одержують лише загальну інформацію про обрану професію. Яким же чином навчити через призму непрофесійних дисциплін бачити перспективи освоєння майбутнього фаху? Шляхи до вирішення цього питання потрібно шукати, на нашу думку, в поєднанні дидактичних та психологічних підходів [7, с. 96]. Акцент у роботі варто зробити на оцінюванні якостей особистості як суб'єкта професійної діяльності. Оцінка майбутнього фахівця, як суб'єкта професійної діяльності, проводиться за допомогою психолого-

педагогічних тестів. Здобувачам надається можливість самостійно обирати тести, скласти анкети та проводити опитування.

Другий етап профорієнтації пов'язаний з початком професійного навчання, коли в майбутнього фахівця виробляється позитивне ціннісне відношення до майбутньої професії. Тоді ж формується розуміння суспільної важливості професійної діяльності, осмислення конкретного виробництва та взаємозв'язку суміжних галузей. У цей період педагогічна підтримка профорієнтаційного процесу здійснюється на основі позанавчальної діяльності.

На третьому етапі відбувається професійне становлення та адаптація майбутнього фахівця, проглядаються перспективи освоєння даної професії. Зацікавленість майбутніх фахівців полягає у реалізації набутих знань і вмінь. Для розвитку професійного самовизначення під час професійно-практичної підготовки необхідно визначити напрями відбору змісту навчання. Постановка і розв'язання цього завдання здійснюється шляхом системного аналізу майбутньої професійної діяльності.

У процесі професійної орієнтації здобувачів особливе місце посідають професійні проби. Професійні проби – це моделювання елементів конкретної професійної діяльності, які мають завершений вигляд і слугують наданням рішення про оцінку їх виконання; це випробування здобувачами певного виду діяльності для визначення готовності перших здобувати ту чи іншу професію відповідно до її критеріїв [2]. Таку модель випробувань обґрунтував японський професор С. Фукуяма, який виділяє три основні чинники усвідомленого вибору професії: самоаналіз, аналіз професії та професійні проби. Дані чинники використовуються нами як самостійні етапи професійного самовизначення здобувачів. Самоаналіз здійснюється в поєднанні зі спостереженням, вивченням та оцінкою експертів – педагогів, психологів, батьків – для своєчасної корекції самооцінки. Пройшовши діагностику, здобувачі отримують об'єктивну інформацію про свої особові особливості. Щоби виявити свої можливості, здобувачі піддають аналізу свій характер, уміння, навички, інтелектуальні

здібності та фізичну силу. На етапі самоаналізу головними є самопізнання та діагностика природних схильностей, інтересів, бажань.

Методика, яку розробив С. Фукуяма, базується на його теоретичних положеннях про оцінку здатності людини до вибору професії. При її розробці він виходив із концептуального положення про те, що основною метою профорієнтаційної роботи є розвиток в здобувачів здатності до усвідомленого вибору майбутньої професії. На думку автора, така здатність розвивається в особистості у процесі самоаналізу, аналізу професій і здійснення професійних проб [3, с. 261].

Професійна проба – це елемент професійної діяльності, що мають завершений вигляд, яке сприяє свідомому й обґрунтованому прийняттю рішення про оцінку, самооцінку її виконання; це "примірювання" своїх індивідуальних особливостей до конкретної праці відповідно до її вимог. Проби можуть проходити як під час практики, так і в позанавчальний час. У ході професійних проб здобувачам повідомляють базові відомості про конкретні види професійної діяльності; моделюються основні елементи різних видів професійної діяльності; визначається рівень готовності здобувачів до виконання проб; забезпечуються умови для діяльності.

Перевага методу полягає в тому, що професійна проба включає три найважливіші компоненти соціально-економічної компетенції особистості: технологічний, ситуаційний і функціональний, що дозволяє виявити усвідомлення оптимальної відповідності вибраної діяльності здобувачам і відтворити цілісний образ професії.

Технологічний компонент характеризує операційну сторону професії. Даний компонент спрямований на ознайомлення зі способами отримання знань і вмінь та їх застосуванням у практичній діяльності. Він дозволяє відтворити наочну сторону професійної діяльності.

Ситуативний компонент відтворює змістовну сторону професійної діяльності, визначає її предметно-логічні дії. Виконання завдань вимагає від здобувачів певних розумових дій на основі досвіду та знань. Здобувач повинен

знайти спосіб діяльності, який найбільшою мірою відповідає його природним даним і формі поведінки, що склалася у нього.

Функціональний компонент відображає динамічну сторону професійної діяльності, визначає успішність освоєння способу діяльності за допомогою засобів, прийомів, внутрішніх компенсаторних механізмів здобувачів. Фіксуються показники, яких треба досягнути, виходячи із завдання проби.

Аналіз професій полягає у вивченні можливих родів занять, вимог, що пред'являються до людини тим чи іншим видом діяльності. Здобувачі часто роблять свій професійний вибір під впливом зовнішніх умов, не володіючи при цьому об'єктивними знаннями про особливості вибраної професії.

Професійні проби дають можливість здобувачу набути досвід у тій діяльності, яку він вибрав, і визначити, чи відповідає її характер його здібностям і вмінням. Це доцільно робити на перших етапах навчання.

Реалізація цього підходу припускає самостійне та повне виконання роботи з покладанням усієї відповідальності за неї на здобувача. Позитивним явищем може бути той факт, що професійні проби можуть виступати як одна з форм тимчасової зайнятості здобувачів.

У результаті проходження професійних проб здобувачі мають нагоду випробувати свої сили у різних напрямках діяльності. Розглядаючи професійну пробу як процес, ми можемо відзначити її діагностичні та навчальні можливості. Крім того, професійна проба стимулює формування адекватної самооцінки рівня готовності здобувача до майбутньої професійної діяльності, виступає ефективним механізмом формування й розвитку майбутньої професійної "Я-концепції" особи.

Оцінка результатів вибору здобувачем майбутньої професії здійснюється шляхом послідовного виконання сукупності діагностичних процедур, які одержали назву «F-тест». Їх послідовне виконання забезпечує визначення індексів самоаналізу, аналізу професій і професійних проб [4, с. 90].

Зазвичай для проведення професійних проб здобувачам надають основні теоретичні та практичні знання про певні види професійної діяльності.

Результатом проведення такої форми підготовки є визначення рівня готовності здобувачів до фахової діяльності. Щоб зумовити успішне проведення професійних проб, потрібно добре зорганізувати навчальне середовище. Потрібно розглядати професійну пробу як заключний цикл конкретних дій, де передбачені діагностичні та навчальні можливості. Крім того, професійна проба, що моделює реальну професійну діяльність, стимулює формування адекватної самооцінки рівня готовності до професії, яка обирається, і сприяє реалізації принципу вільного професійного вибору [5, с. 90].

Предметом освоєння у процесі професійно-практичної підготовки є сама професійна діяльність її структура та взаємозв'язки між компонентами. Дидактичні дослідження довели, що крім знань та вмінь, що стосуються конкретної професії, потрібні знання про загальні правила поєднання цих знань в певні структурні одиниці та вміння орієнтуватися у них. Регулятором трудових дій є образ предмета праці, а основними компонентами орієнтаційної основи дій є предмет дії, знаряддя дії, технологія дії та сама діяльність. Всі ці компоненти мають своїх аналогів в образі професійної діяльності, до якого входять знання про: предмет діяльності; суб'єкт діяльності; засоби діяльності; технологічний процес; трудовий процес.

Саме використання образу професійної діяльності є основою у процесі розробки завдань професійних проб. З цією метою майбутнім педагогам профільного і професійного навчання пропонується проаналізувати процес професійної діяльності педагога загалом, підготувати та провести заняття. Завдання виконується під час ознайомчої практики.

У процесі виконання професійних проб педагог (чи це викладач чи майстер виробничого навчання) спостерігає за діяльністю здобувачів, дає оцінку їхній діяльності, активності, креативності та творчості. Під час процесу виконання педагог аналізує прагнення кожного з здобувачів досягти поставленого завдання.

Особливостями професійних проб є те, що на кожному етапі проводиться діагностика загальних і спеціальних професійно важливих якостей.

Результатом кожного етапу та всієї проби є виконання функціональних обов'язків професіонала. Виконання проби спрямоване на формування в здобувачів цілісного уявлення про педагогічну професію, групу споріднених професій, сферу, що їх включає.

Професійна проба спрямована на розвиток інтересів, схильностей, здібностей, професійно важливих якостей особи, що досягається за рахунок поступового ускладнення виконання практичних завдань відповідно до рівня підготовленості здобувачів до її виконання, внесення у зміст проби елементів творчості й самостійності.

Таким чином ми визначили, що в сучасних умовах розширюються наукові уявлення про сутність і зміст профорієнтації. Використання особистісно орієнтованого, культурологічного, інтеграційного підходів показали нові можливості професійної орієнтації в умовах фахового навчання. Профорієнтація під час професійного навчання відбувається у три етапи: осмислення вибраної професії; орієнтація в умовах конкретного виробництва; ситуаційна орієнтація.

Методики професійних проб під час професійної підготовки майбутніх педагогів профільного і професійного навчання розроблені на засадах інтеграції і охоплюють всі сторони навчального процесу: теоретичне навчання, позанавчальну діяльність, системний аналіз професійної діяльності, професійно-практичну підготовку.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Денькович Н.А. Професійні проби як педагогічна модель активізації майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному середовищі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 18. Том 1. С. 137-140. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-29>
3. Загребнюк Ю.В. Комплексні методики підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3 (47). С. 259–265.
4. Закатнов Д. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 96 с.
5. Ничкало Н.Г. Професійна педагогіка в інформаційно-технологічному суспільстві. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-прак. конф. Хмельницький, 2007*. С. 88–94.
6. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в

позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: Автореф. Дис. ... докт. пед наук: 13.00.05. Луганськ, 2004. 41с.

7. Цюприк А.Я., Якимович Т.Д. До проблеми розвитку професійного самовизначення майбутнього фахівця. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського*: Зб.наук. праць. Одеса: ПДПУ ім.К.Д.Ушинського,2002. Вип.10.,Ч.ІІ. С.210-214.

